

جنبش اصلاح مدونه انقلابی مسالمت‌آمیز برای زنان مراکشی

The Moudawana Reform Movement A Peaceful Revolution for Moroccan Women

Vision and Motivation

Women in Morocco are central to the family structure around which Moroccan society is based. Yet the Moudawana, the family code that governs areas of family law such as marriage, divorce, inheritance, and child custody, gave few rights to women when it was first adopted in 1958, reflecting centuries-old customs. Under the law, men could unilaterally divorce their wives while women's right to divorce was highly restricted; women could not marry without legal approval from a guardian or tutor; married women were obliged by law to obey their husbands; and men

بینش و انگیزه

در مراکش و مناطقی که بر ارزش‌های نظام اجتماعی مراکش استوار است، زنان در مرکز ساختار خانواده هستند. مدونه، مجموعه قوانین خانواده که حاکم بر حوزه حقوق خانواده از جمله ازدواج، طلاق، ارث و حق حضانت کودک است، از زمانی که اولین بار در سال ۱۹۵۸، مورد پذیرش واقع شد، حقوقی را برای زنان قائل شده که انعکاسی از رسوم و سنن قرون گذشته بود. مطابق قانون، هنگامی که حق زنان برای طلاق بسیار محدود بود، مردان می‌توانستند زنان خود را به طور یک‌جانبه طلاق دهند. زنان بدون رضایت قانونی ولی یا قیم، قادر به ازدواج نبودند. زنان

could marry multiple women without their wives' consent.¹

A women's rights group known as the Women's Action Union, the Union de l'Action Feminine in French (UAF), and its allies wanted to reform these unjust laws and secure equal rights for women under the family code, thus catalyzing the Moudawana reform movement.

Goals and Objectives

The group of activists fighting to reform the Moudawana needed to persuade the Moroccan Parliament to change the family code in order to make it more equitable toward women. To accomplish their goal, the UAF needed to garner support from the Moroccan people and prove to the government that reforming the Moudawana was an important issue for the majority of Moroccans.

After a series of demonstrations, educational seminars, government lobbying, and a One Million Signatures petition campaign, King Hassan II was forced to take action.² He ordered that a new code be drafted in consultation with some women's groups, to be submitted to him for approval. The bill, which was passed into law in 1993, contained a few changes beneficial to women. For example, women were now allowed to designate the guardian or tutor who would give approval for their marriage, and fathers were no longer allowed to compel their daughters into marriage.³

Though the UAF and other women's

متأهل طبق قانون، مجبور بودند از شوهران خود اطاعت کنند و مردان می‌توانستند بدون رضایت همسران خود با زنان متعددی ازدواج کنند.^۱ یک گروه مدافع حقوق زنان به نام «اتحادیه حرکت زنان» و هم‌پیمانان آن، خواهان اصلاح این قوانین ناعادلانه و تامین حقوق برابر برای زنان، تحت مجموعه قوانین خانواده شدند و بدین ترتیب جنبش اصلاح مدونه را تسریع کردند.

اهداف و مقاصد

فعالانی که برای اصلاح مدونه مبارزه می‌کردند، باید پارلمان مراکش را ترغیب می‌کردند تا مجموعه قوانین خانواده را در جهت برابری بیشتر میان مردان و زنان تغییر دهند. اتحادیه حرکت زنان، جهت محقق کردن اهداف خود نیاز به جلب پشتیبانی مردم مراکش داشت تا به دولت ثابت کند که اصلاح مدونه برای اکثریت مردم مراکش، مساله مهمی است.

با مد نظر داشتن این مساله، جنبش اصلاحات با استفاده از شیوه‌های مختلف، از جمله تظاهرات، رایزنی رسانه‌ای، برگزاری سمینارهای دانشجویی، لابی کردن در تمام سطوح دولتی و کمپین یک میلیون امضا، کوشید سلطان حسن دوم را نسبت به ضرورت اصلاحات متقاعد کند.^۲ سرانجام سلطان حسن دوم در واکنش به فعالیت‌های اتحادیه حرکت زنان، اصلاحات را پذیرفت. او دستور داد مجموعه قوانین جدیدی با مشاوره با برخی گروه‌ها و تشکل‌های زنان، تدوین و جهت تصویب به وی ارائه شود. لایحه‌ای که در سال ۱۹۹۳، به عنوان قانون به تصویب رسید، شامل اندک تغییرات سودمند و مفیدی برای زنان بود. به عنوان مثال، زنان می‌توانستند ولی و قیمی که ازدواج آنان را تایید می‌کرد، خود تعیین کنند و

groups were disappointed by the limited nature of the reforms, they still saw the new bill as a victory. According to Fatima Outaleb, a member of the UAF, "The UAF was not dissatisfied with those reforms. We thought that we have succeeded in breaking the taboo and the sacredness of the Moudawana."⁴

Using the momentum generated by the One Million Signatures campaign and the 1993 Moudawana reforms, the UAF and other women's groups continued to lobby the government by raising awareness of other issues affecting women such as rape and domestic violence.⁵ King Hassan II's death in 1999 led many activists to believe that a new age in Moroccan politics was dawning; King Mohammed VI was rumored to be much more open to change than his father had been.⁶

In 2004, a new Moudawana was enacted that advanced women's rights and overturned many discriminatory provisions. The minimum age for women to marry was raised from 15 to 18, the same as the men's minimum age; women no longer needed to obtain approval from a guardian before marrying; men were forbidden from unilaterally divorcing their wives; women were given the right to divorce their husbands; and while it was still permitted for men to have multiple wives, restrictions were imposed to make polygamous marriages harder to obtain and only with the permission of a judge.⁷

The movement did not stop once they

پدران، دیگر نمی‌توانستند دختران خود را مجبور به ازدواج کنند.^۳

با این که اتحادیه حرکت زنان و سایر تشکلهای زنان از محدود بودن دامنه اصلاحات سرخورده شدند، ولی کماکان تصویب لایحه جدید را یک پیروزی می‌دانستند. طبق اظهارت فاطمه او طالب- یکی از اعضای اتحادیه حرکت زنان- این تشکل یعنی اتحادیه حرکت زنان، از اصلاحات ناراضی بود اما احساس می‌کرد «در شکستن تابو و تقدس مدونه موفق بوده است».^۴

اتحادیه حرکت زنان و سایر تشکلهای زنان، با استفاده از نیروی محرکه‌ای که کمپین یک میلیون امضاء و اصلاح مدونه ایجاد کرده بود، به رایزنی خود با دولت جهت بالابردن سطح آگاهی در سایر موضوعاتی که مسایل زنان را تحت تاثیر قرار می‌داد، از قبیل تجاوز به عنف، هتک حرمت و خشونت خانوادگی، ادامه دادند.^۵ مرگ سلطان حسن دوم در سال ۱۹۹۹، موجب شد بسیاری از فعالان به این باور برسند که عصر جدیدی در سیاست مراکش آغاز شده است. شایع بود که سلطان محمد ششم، بسیار بیش از پدر خویش آماده پذیرش تغییر است.^۶ در سال ۲۰۰۴، یک مدونه جدید به تصویب رسید که حقوق زنان را ارتقا داد و بسیاری از قوانین تبعیض‌آمیز را لغو کرد. حداقل سن ازدواج برای زنان از ۱۵ سال به ۱۸ سال افزایش یافت، مشابه حداقل سن برای مردان. زنان برای ازدواج دیگر احتیاج به تأیید ولی یا قیم نداشتند. مردان از طلاق یک‌جانبه زنان خود منع شدند. به زنان حق طلاق از شوهران خود اعطا شد و با اینکه تعدد زوجات برای مردان مجاز بود، محدودیت‌هایی اعمال شد تا ازدواج‌های متعدد و چند همسری مشکل‌تر شود و تنها با اجازه قاضی صورت پذیرد.^۷

had achieved their original goals. Since the passage of these reforms, women's groups in Morocco have been lobbying to change some discriminatory laws that survived the reforms. They have also been conducting demonstrations and providing education to the public, aiming to ensure that the reforms are understood and are incorporated into daily life.

"My goal now is to spread the word to some of the most remote areas of Morocco – to illiterate men and women who have little access to objective information about the Moudawana reforms, and little ability to obtain legal assistance," says UAF founder Latifa Jbabdi. "I want the people of Morocco to know that our new law is not only a victory for women, but also for the family, society, and generations to come."⁸

Leadership

Latifa Jbabdi's long history of activism before becoming involved with the UAF shows her commitment to feminism and reform. When she was 14, she became involved in a student movement campaigning for democratic reforms in Morocco.⁹ For her membership in an illegal Marxist group known as "March 23", Jbabdi was imprisoned from 1977 until her trial and release in 1980.¹⁰ Upon her release, Jbabdi founded and served as editor for 8 Mars (named for the date on which International Women's Day is recognized each year), a newspaper written by and for Moroccan women interested in

جنبش، هنگامی که به اهداف اولیه خود نایل گشت از حرکت نایستاد. از زمان تصویب این اصلاحات، گروه‌ها و تشکل‌های زنان در مراکش در حال رایزنی و لابی برای تغییر قوانین تبعیض آمیزی بودند که اصلاح نشده بود. همچنین آنان به فعالیت برای برگزاری تظاهرات و آموزش عامه مردم ادامه می‌دادند تا اطمینان حاصل کنند که اصلاحات درک شده و با زندگی روزمره مردم عجین شده است. لطیفه جبادی، بنیانگذار اتحادیه حرکت زنان می‌گوید: «هم‌اکنون هدف من این است که این پیام را به دورافتاده‌ترین مناطق مراکش، به مردان و زنان عامی و بیسواد که دسترسی کمتری به اطلاعات عینی و دقیق درباره اصلاحات مدونه دارند و از توان کافی برای احراز مساعدت‌ها و کمک‌های قانونی محرومند، برسانم.» او می‌گوید: «من می‌خواهم که مردم مراکش بدانند که قانون جدید ما تنها پیروزی برای زنان نیست، بلکه برای خانواده، جامعه و نسل‌های آینده است.»^۸

رهبری

سابقه طولانی فعالیت لطیفه جبادی، پیش از پایه‌گذاری اتحادیه حرکت زنان، بیانگر التزام و تعهد وی به فمینیسم و اصلاحات است. وقتی ۱۴ ساله بود وارد کمپین و مبارزات جنبش دانشجویی برای اصلاحات دولتی در مراکش شد، جنبشی که در سایه جنبش مارکسیستی مراکش فعالیت می‌کرد.^۹ به جهت عضویت در گروه مارکسیستی غیرقانونی معروف به «۲۳ مارس»، جبادی از سال ۱۹۷۷ تا زمان دادگاه و آزادی وی در سال ۱۹۸۰، در زندان بود.^{۱۰} پس از آزادی، جبادی روزنامه «۸ مارس» (روز جهانی زن) را بنیان نهاد و به عنوان سردبیر مشغول به کار شد، روزنامه‌ای که توسط

feminist issues.¹¹

Utilizing much of the leadership infrastructure and resources from 8 Mars, Jbabdi went on to found the UAF in 1987.¹² Though the Moudawana had inspired protest and calls for reform since its adoption in 1958, it was not until the UAF's One Million Signatures campaign, spearheaded by Jbabdi, that the Moudawana became a major national issue.¹³

As the reform campaign garnered attention and supporters, it also gained some enemies in its fight for women's

equality. The UAF was opposed by the ulama, Islamic scholars and arbiters of religious law, as well as other religious groups that supported the existing Moudawana as a religious text. Many against the Moudawana reformation believed the UAF's campaign to be against the Islamic values traditionally held in Morocco.¹⁴ The opposition took many steps to curb the power of the UAF; the Ministry of Religious Endowments and Islamic Affairs encouraged imams to preach against the reforms.¹⁵

زنان نوشته می‌شد و برای زنان مراکشی علاقمند به مسایل فمینیستی بود.^{۱۱}

در سال ۱۹۸۷، جبادی با استفاده از زیربنای رهبری و حداکثر منابع «۸ مارس» اقدام به تأسیس اتحادیه حرکت زنان کرد.^{۱۲} اگرچه مدونه از هنگام پذیرش آن در سال ۱۹۵۸، الهام‌بخش اعتراضات و فراخوان برای تغییر و اصلاح بود، اما تنها زمانی که کمپین یک میلیون امضای اتحادیه حرکت زنان به ابتکار جبادی شتاب گرفت، مدونه به یک موضوع اساسی و ملی تبدیل شد.^{۱۳}

اتحادیه حرکت زنان در مبارزه‌اش برای برابری زنان، علاوه بر جلب شمار قابل توجهی از حامیان جدید، دشمنان جدیدی هم پیدا کرد. علما، طلاب و حاکمان شرع و نیز دیگر گروه‌های مذهبی که از مدونه یا مجموعه قوانین موجود مربوط به خانواده به عنوان یک قانون مذهبی حمایت می‌کردند، به مخالفت با اتحادیه حرکت زنان پرداختند. بسیاری از کسانی که با اصلاح مدونه مخالف بودند، اعتقاد داشتند که مبارزه اتحادیه حرکت زنان، علیه ارزش‌های اسلامی و سنتی حاکم بر مراکش است.^{۱۴} مخالفان برای کنترل قدرت این سازمان، اقدامات متعددی انجام دادند. وزارت امور مذهبی و اسلامی، پیش‌نمازها و وعظ را تشویق می‌کرد علیه اصلاحات موعظه کنند.^{۱۵} کمپین یک میلیون امضا و واکنش‌های منفی نسبت به آن تبدیل به یک مسأله عمومی شده بود که نادیده گرفتن آن، دیگر امکان نداشت.

با اینکه جبادی شخصا معتقد به سکولاریسم بود، با درک این مسأله که بیشتر مراکشی‌ها نسبت به یک برخورد کاملاً سکولار با قانون اکره داشتند، برای توجیه مذهبی پیام خود به مطالعه قرآن و حدیث پرداخت.^{۱۶} با داشتن سلاح قوانین اسلامی، جبادی می‌توانست با کسانی که

Jbabdi worked to engage her opponents in debate by incorporating a religious foundation to her arguments. Though personally committed to secularism, Jbabdi studied the Koran and the Hadith in order to incorporate religious justifications into her message, realizing that most Moroccans were reluctant to take a completely secular approach to the law.¹⁶ Armed with the canons of Islam, Jbabdi could engage with opponents who said that the reforms contradicted Islam, successfully arguing that some interpretations of the religious texts supported equality for women.¹⁷ While retaining presidency of the UAF, Jbabdi was elected to the Moroccan Parliament in 2007.¹⁸

Civic Environment

The Moroccan regime has always been repressive, intimidating and disempowering political opposition members since gaining independence in 1956. King Hassan II, who ruled from 1961 until his death in 1999, arrested, kidnapped, and tortured thousands of political opponents, especially during the failed coup attempts of 1971 and 1972.

However, King Mohamed VI, who took the throne in 1999 and continues to rule the country today, has showed hints of being less repressive than his father. While King Mohamed VI has taken steps to expand Moroccans' political freedoms, like reforming the Moudawana and establishing the Equity and Reconciliation Commission in 2004 to address past government abuses, Morocco's political

اصلاحات را مغایر اسلام می‌دانستند بحث کند و با موفقیت استدلال کند که تفسیر متون مذهبی از برابری زنان حمایت می‌کند.^{۱۷} در سال ۲۰۰۷، زمانی که جبادی همچنان ریاست اتحادیه حرکت زنان را بر عهده داشت، به نمایندگی پارلمان مراکش انتخاب شد.^{۱۸}

فضای مدنی

رژیم مراکش همیشه سرکوبگر بوده و از زمان استقلال مراکش در سال ۱۹۵۶، سیاست مرعوب‌سازی و خلع قدرت سیاسی را در پیش گرفته است. سلطان حسن دوم، کسی که از سال ۱۹۶۱ تا زمان مرگش در سال ۱۹۹۹، بر اریکه قدرت تکیه داشت، هزاران ناراضی سیاسی را دستگیر کرد، ربود و مورد شکنجه قرار داد. این شیوه سرکوب در دوره کودتاهای ناموفق سال‌های ۱۹۷۲ - ۱۹۷۱ به اوج خود رسید.

اما سلطان محمد ششم، که در سال ۱۹۹۹، وارث پادشاهی شد، نشان داد که کمتر از پدرش سرکوبگر است. سلطان محمد ششم برای افزایش آزادی‌های سیاسی مردم مراکش گام‌هایی برداشت، از جمله ایجاد کمیسیون برابری حقوقی و آشتی ملی در سال ۲۰۰۴، که پرده از سوءاستفاده دولت‌های گذشته برداشت و نیز اصلاح مدونه. اما با وجود این اصلاحات، فساد در نظام سیاسی مراکش همچنان باقی ماند.^{۱۹}

با وجود برگزاری انتخابات شفاف در سال ۲۰۰۲، که بیش از ۱۲ حزب سیاسی در آن مشارکت داشتند، مراکش را نمی‌توان در زمره دموکراسی‌های انتخاباتی قرار داد. قدرت سیاسی هنوز عمدتاً در دست پادشاه است که به امیر مومنان ملقب است. انحلال پارلمان، صدور حکم حکومتی، انفصال و خلع اعضای کابینه، فرماندهی

system remains generally corrupt.¹⁹

Despite having open parliamentary elections in 2002 in which more than 12 political parties participated, Morocco cannot be considered an electoral democracy. The King still holds the majority of political power; with the title of "Commander of the Faithful," he also has the ability to dissolve Parliament, rule by decree, dismiss cabinet members, command the armed forces, exercise religious authority, and preside over the judicial system.

Opposition parties rarely have the opportunity to assert themselves; any groups who criticize the monarchical system are harassed by government officials. Furthermore, journalists who report on government issues also face heavy restrictions; the government has enacted restrictive press laws and employs an array of economic mechanisms to punish independent and opposition journalists.²⁰

Message and Audience

Over the course of the reform movement, the UAF had to modify their message and activity to respond to Morocco's changing political climate. Initially, the UAF and its reformist allies adopted a strictly secular agenda. They argued that the Moudawana was a political document, not a religious one, and that it should therefore be handled by the Parliament, a secular institution, rather than the King, who was both a secular political leader and

کل نیروهای مسلح، مرجعیت مذهبی و ریاست نظام قضایی نیز از دیگر اختیارات پادشاه است. احزاب مخالف به ندرت فرصت ابراز وجود دارند. هر گروهی که به انتقاد از نظام حکومت سلطنتی بپردازد، توسط مقامات رسمی مورد آزار و اذیت واقع می‌شود. گذشته از این، روزنامه‌نگارانی که درباره مسایل دولت گزارش تهیه می‌کنند نیز با محدودیت‌های شدیدی روبرو می‌شوند. دولت قوانین مطبوعاتی محدودکننده‌ای را تصویب کرده است و با توسل به یک رشته مکانیزم‌های اقتصادی، روزنامه‌نگاران مستقل و مخالف را زیر فشار می‌گذارد.^{۲۰}

با وجود تظاهرات اصلاح‌طلبانه در رابطه با «بهار عربی» و تصویب قانون اساسی جدید در سال ۲۰۱۱، وضعیت سیاسی و اجتماعی مراکش کم و بیش ثابت مانده است و بیشتر قدرت سیاسی تحت کنترل سلطان محمد ششم قرار دارد. نخست‌وزیر مراکش که در طی جنبش مخالفین «۲۰ فوریه» از حزب اپوزیسیون «عدالت و تنمیه» انتخاب گردید، پس از دو سال که از شروع تظاهرات گذشته، هنوز نظارت کامل بر نهادهای دولتی نداشته و حتی در جریان تصمیمات دولت و امور خارجی آن به طور کامل قرار نمی‌گیرد. در عین حال، نیروهای انتظامی به طور مداوم مشغول بازداشت و شکنجه مخالفین و منتقدان دولت هستند.

پیام و مخاطب

در جریان جنبش اصلاحات، اتحادیه حرکت زنان می‌بایست پیام و فعالیت خود را به فراخور فضای سیاسی مراکش، تعدیل می‌کرد. در ابتدا اتحادیه حرکت زنان و هم‌پیمانان اصلاح‌طلب آن، یک دستور کار کاملاً سکولار را پذیرفت. آنان استدلال می‌کردند که مدونه یک سند

the "Commander of the Faithful." This was partly due to the reformists' beliefs and ideals, and partly due to the political reality at the time; King Hassan II was not sympathetic to the reforms, and so the UAF addressed their petition to the Prime Minister.²¹

The UAF was able to organize high-profile demonstrations to prove to the government that a large number of Moroccans supported the reforms. In 1992, they launched the One Million Signatures campaign, which aimed to gather a million signatures on a petition to reform the Moudawana.²² The campaign was highly successful and the UAF exceeded their target by collecting more than a million signatures, a considerable achievement given Morocco's total population of only 25 million.²³

After the watered-down reforms passed by King Hassan II in 1993, it became clear that the reformists would need to adopt a different approach if they were to succeed. One of the clearest indications came on March 12, 2000, when the reformists organized a march to take place in Rabat in recognition of International Women's Day.²⁴ The march was intended to raise awareness of a range of issues relating to women's rights. However, on the same day, an alliance of opponents to the movement organized a march in Casablanca, where the women, all veiled, marched in separate lines from the men. The alliance was organized by Islamists, including the Islamist parliamentary party Parti de la Justice et du Développement

سیاسی است نه مذهبی و بنابراین تعیین تکلیف آن می‌بایست بر عهده پارلمان باشد که یک نهاد سکولار است و نه توسط پادشاه که هم یک رهبر سیاسی است و هم «امیر مومنان». این نگرش تا حدی نتیجه اعتقادات و آرمان‌های اصلاح‌طلبان بود و تا حدی هم نتیجه واقعیت‌های سیاسی وقت. سلطان حسن دوم با اصلاحات همدلی نداشت، از این رو اتحادیه حرکت زنان درخواست خود را به نخست‌وزیر ارائه کرد.^{۲۱}

اتحادیه حرکت زنان توانست تظاهرات بزرگی را برگزار کند و به دولت نشان دهد که گروه عظیمی از مردم از اصلاحات پشتیبانی می‌کنند. در سال ۱۹۹۲، این دسته از فعالان، کمپین یک میلیون امضا را به راه انداختند که هدف آن جمع‌آوری یک میلیون امضا برای اصلاح مدونه بود.^{۲۲} کمپین، بسیار موفق بود و اتحادیه توانست حتی بیش از یک میلیون امضا جمع کند که با توجه به جمعیت ۲۵ میلیونی مراکش، دستاورد بزرگی بود.^{۲۳}

پس از اصلاحات نیم‌بند سلطان حسن دوم در سال ۱۹۹۳، آشکار شد که اصلاح‌طلبان باید برای موفق شدن، راهکار دیگری را انتخاب کنند. یکی از بارزترین نشانه‌های این ضرورت تغییر رویکرد در ۱۲ مارس سال ۲۰۰۰ بروز کرد، زمانی که اصلاح‌طلبان به مناسبت روز جهانی زن، برگزاری یک راهپیمایی در رباط را برنامه‌ریزی کرده بودند.^{۲۴} قرار بود راهپیمایی، آگاهی عمومی نسبت به یک رشته مسائل مربوط به حقوق زنان را افزایش دهد. اما در همان روز ائتلافی از مخالفان جنبش، یک راهپیمایی در کازابلانکا برگزار کرد که زنان محجبه در صفوف جدا از مردان در آن شرکت کردند. این ائتلاف با سازماندهی اسلام‌گرایان، از جمله حزب عدالت و توسعه

(PJD), who rejected the UAF's secular approach because they believed it to be contrary to Islamic family values.²⁵ The Rabat march was quite successful, but it was eclipsed by the Casablanca march, which attracted a greater number of activists.

While this incident served as a major roadblock for the UAF, King Mohammed VI's arrival onto the political scene was a blessing in disguise. King Mohammed VI, whose reign began in 1999 after the death of his father, was much more sympathetic to their cause than King Hassan II had been; in fact, when he ascended the throne, King Mohammad VI promised in a nationally televised speech that he would work to improve Morocco's human rights record. In response, the reformists called on him to change the Moudawana.²⁶ The King responded with a series of actions that would ease the path to reform, including a royal decree that the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women be given legal force. Additionally, the King created a Ministry in Charge of the Condition of Women, Protection of the Family, Childhood and the Disabled to advance gender equality, he consulted with women's rights activists, and he appointed a commission to revise the Moudawana.²⁷

The public mood also shifted in the reformists' direction after the terrorist attacks by Salafia Jihadia suicide bombers in Casablanca in 2003.²⁸ The bombings shocked the Moroccan people, making religious fundamentalism unpopular and

شکل گرفته بود. حزب عدالت و توسعه که در پارلمان نیز حضور داشت، با نگرش سکولار اتحادیه حرکت زنان مخالف بود زیرا چنین نگرشی را مغایر ارزش‌های اسلامی خانواده می‌دانست.^{۲۵} راهپیمایی رباط علی‌رغم موفقیت، تحت‌الشعاع راهپیمایی کازابلانکا قرار گرفت که تعداد بیشتری در آن شرکت کرده بودند.

با اینکه این رویداد یکی از بزرگ‌ترین موانع پیش روی اتحادیه حرکت زنان را آشکار کرد، ورود سلطان محمد ششم به عرصه سیاسی در سال ۱۹۹۹، یک موهبت بود. سلطان محمد ششم که پس از فوت پدرش در سال ۱۹۹۹ به سلطنت رسید، بیش از پدر با خواست‌های جنبش اصلاحات همدلی داشت. در حقیقت هنگامی که سلطان محمد ششم به پادشاهی رسید، در سخنرانی تلویزیونی خود قول داد برای بهبود پرونده حقوق بشری مراکش تلاش کند. در پاسخ، اصلاح‌طلبان از وی خواستند مجموعه قوانین مدونه را اصلاح کند.^{۲۶} سلطان با یک رشته اقداماتی که می‌توانست راه را برای اصلاحات هموار کند آغاز کرد، از جمله اینکه با صدور یک حکم شاهانه به کنوانسیون رفع همه اشکال تبعیض آمیز علیه زنان، جنبه قانونی بخشید. به علاوه سلطان، وزارتخانه‌ای را با مسئولیت پیگیری وضعیت زنان، حمایت از کانون خانواده، کودکان و معلولان جهت ارتقاء برابری بنیان نهاد. وی همچنین با فعالان حقوق زنان مشورت کرد و کمیسیونی جهت تجدید نظر و اصلاح مدونه تشکیل داد.^{۲۷}

افکار عمومی نیز پس از حمله تروریستی توسط بمب‌گذاران انتحاری گروه جهادی سلفیه در سال ۲۰۰۳، در کازابلانکا به اصلاح‌طلبان متمایل شد.^{۲۸} بمب‌گذاری مردم مراکش را سخت تکان داد، بنیادگرایان اسلامی را در نظر مردم

enabling reformists to take advantage of this change in Morocco's political climate to spread their message.²⁹ A few months later in October 2003, King Mohammed announced his decision to reform the Moudawana. The new code was submitted for approval and passed into law by the Parliament in 2004, drastically changing the landscape of family law in Morocco and beyond.³⁰

Outreach Activities

The UAF reached out to and worked with many other organizations and groups of people to achieve the reforms; alliances with other women's rights NGOs, political parties, independent politicians, social workers, and academics enabled the UAF to succeed in its mission. To gain support from the NGO community, the UAF organized media seminars and conferences for a variety of national and international women's and human rights organizations.³¹ After the group decided in 1990 that their primary aim should be to reform the Moudawana, it took almost two years to gain the support of other women's rights organizations, who feared that the Moudawana could interfere with other women's rights issues being pursued. However, the UAF held debates with these organizations to convince them that the Moudawana reforms were worth fighting for.³²

To raise support from the general public, the movement organized educational seminars and established women's shelters.³³ An important medium

منفور ساخت و به اصلاح‌طلبان امکان داد تا از این تغییر فضای سیاسی مراکش استفاده کنند و پیام خود را پخش کنند.^{۲۹} چند ماه بعد، در اکتبر ۲۰۰۳، سلطان محمد تصمیم خود را جهت تغییر و اصلاح مدونه اعلام کرد. قوانین جدید در سال ۲۰۰۴، جهت تصویب به پارلمان تقدیم و به مصوبه قانونی تبدیل شد و چشم‌انداز قوانین خانواده در مراکش و دیگر کشورهای اسلامی را تغییر داد.^{۳۰}

فعالیت‌های فراگستر

اتحادیه حرکت زنان جهت نیل به اصلاحات، با بسیاری از گروه‌ها و سازمان‌های مردمی همکاری می‌کرد. هم‌پیمانی با سایر سازمان‌های غیردولتی زنان، احزاب سیاسی، افراد و گروه‌های سیاسی مستقل، فعالان اجتماعی و دانشگاهیان، اتحادیه حرکت زنان را قادر ساخت در رسالت خود به موفقیت دست یابد. جهت به دست آوردن حمایت سایر نهادهای غیردولتی، اتحادیه حرکت زنان سمینارهای رسانه‌ای و کنفرانس‌هایی را برای سازمان‌های زنان و حقوق بشری ملی و بین‌المللی تدارک دید.^{۳۱} از سال ۱۹۹۰، که این گروه تصمیم گرفت هدف اصلی خود را اصلاح مجموعه قوانین مدونه قرار دهد، تقریباً دو سال طول کشید تا بتواند پشتیبانی سایر سازمان‌ها و نهادهای حقوق زنان را جلب کند چرا که بسیاری از این سازمان‌ها بیم آن داشتند که مدونه مانع پیگیری سایر موضوعات مرتبط با حقوق زنان شود. اما اتحادیه حرکت زنان مناظره‌هایی را با این سازمان‌ها برگزار نمود تا آنان را متقاعد سازد که اصلاح مدونه بخش جدایی‌ناپذیری از مبارزه آنهاست.^{۳۲}

جهت جلب حمایت عموم مردم، جنبش به سازماندهی سمینارهای آموزشی پرداخت و سرپناه‌هایی برای زنان ایجاد کرد.^{۳۳} نشریات زنان

for disseminating their message was the 'women's press,' consisting of newspapers such as 8 Mars and Kalima, which discussed taboo topics like domestic violence, single motherhood, and homosexuality.³⁴ However, since more than half of the female population was illiterate at the time when these newspapers developed, there was a need for other forms of outreach, ones with a more widespread impact for building support across the country.³⁵ To this end, the UAF held seminars for women in rural areas to raise awareness that the Moudawana was the source of "widespread poverty, illiteracy, and even domestic violence."³⁶ Through its outreach efforts, the UAF broadened their base of supporters.

The Moroccan Moudawana is a pioneering law in the Arab world, and has set an example in the region. Jordan, Egypt and Tunisia have started discussions on modifying their family laws in similar directions. In the words of Latifa Jbabdi, the reform achieved "a peaceful revolution for women."³⁷

ابزاری مهم برای اشاعه پیامشان بود، از جمله نشریات «۸ مارس» و «کلمه»، که موضوع‌های ممنوعه‌ای چون خشونت خانوادگی، مادران مجرد و همجنسگرایان را به بحث و گفتگو می‌گذاشت.^{۳۴} اما از آنجا که بیش از نیمی از جمعیت زنان در این دوره زمانی که عصر شکوفایی روزنامه‌ها بود بی‌سواد بودند، احساس می‌شد برای انتقال اطلاعات و پیام‌ها، تاثیرگذاری بیشتر و جلب حمایت گسترده در سراسر کشور به ابزارها و شیوه‌های دیگری نیاز است.^{۳۵} برای رسیدن به این هدف، اتحادیه حرکت زنان سمینارهایی را برای زنان در مناطق روستایی جهت آموزش آنان و آگاهی از اینکه مدونه منبع «فقر» گسترده، بی‌سوادی و حتی خشونت خانوادگی است، ترتیب داد.^{۳۶}

اتحادیه حرکت زنان از فراگیری فعالیت‌های خود بهره برد و توانست شالوده جنبش را گسترش داده و تقویت کند.

مجموعه قوانین مدونه مراکش، یک قانون پیشگام در جهان عرب و الگویی برای دیگر کشورهای منطقه است. به قول لطیفه جبادی: جنبش اصلاحات به «یک انقلاب مسالمت‌آمیز برای زنان» منجر شد.^{۳۷}

Footnotes

1. Touimi-Benjelloun, Zineb. "A New Family Law in Morocco." United Nations Development Fund for Women. 19 Dec. 2003.; Abiad, Nisrine. Sharia, Muslim States, and International Human Rights Treaty Obligations. London: British Institute of International and Comparative Law, 2008.
2. Zvan, Katja. "The Politics of the Reform of the New Family Law (the Moudawana)." Faculty of Oriental Studies: University of Oxford. May 2007. PDF.
3. Ibid.
4. Ibid.
5. Ibid.
6. Ibid.
7. Malchiodi, Beth. "Assessing the Impact of the 2004 Moudawana on Women's Rights in Morocco." Fulbright-Hays Summer Seminars Abroad. 2008. PDF.

پی‌نوشت‌ها

8. Robinson, Helah. "H E Latifa Jbabdi." Vital Voices.
9. Slymovics, Susan. "This Time I Choose When to Leave: An Interview with Fatna El-Bouih." Morocco in Transition, Middle East Report 218 (Spring 2001).
10. Ibid.
11. Ibid.
12. Ghazalla, Iman. "Sculpting the Rock of Women's Rights: The Role of Women's Organizations in Promoting the National Plan of Action to Integrate Women in Development in Morocco." Humphrey Institute of Public Affairs. 2001. PDF.
13. Ibid.
14. Ibid.
15. Ibid.
16. Levinson, Charles. "Progressive or Conservative, Women Influence Islam." Women's eNews. 9 Oct. 2005.
17. Ibid.
18. Slymovics.
19. "Country Report: Morocco." Freedom House. 2009.
20. Ibid.
21. Levinson; Zvan.
22. Abiad.
23. Zvan.
24. Ibid.
25. Ibid.
26. Ibid.
27. Ibid.
28. Ibid.
29. Ibid.
30. Ibid.
31. Ghazalla.
32. Ibid.
33. Ibid.
34. Sater, James. Civil Society and Political Change in Morocco. Abingdon: Routledge, 2007.
35. Ghazalla.
36. Robinson.
37. Ibid.

Learn More

News and Analysis

"Country Report: Morocco." Freedom House. 2009.

Ghazalla, Iman. "Sculpting the Rock of Women's Rights: The Role of Women's Organizations in Promoting the National Plan of Action to Integrate Women in Development in Morocco." Humphrey

بیشتر بدانید

خبرها و مقاله‌ها

Institute of Public Affairs. 2001. PDF.

Levinson, Charles. "Progressive or Conservative, Women Influence Islam." Women's eNews. 9 Oct. 2005.

Malchiodi, Beth. "Assessing the Impact of the 2004 Moudawana on Women's Rights in Morocco." Fulbright-Hays Summer Seminars Abroad. 2008. PDF.

"Morocco: A Look At Women's Rights 5 Years After Reforms." Huffington Post. 9 June 2009.

"Morocco/Western Sahara." World Report 2010. Human Rights Watch. 20 Jan. 2010.

"Moudawana." Wikipedia. 26 Dec. 2009.

Robinson, Helah. "H E Latifa Jbabdi." Vital Voices.

Slymovics, Susan. "This Time I Choose When to Leave: An Interview with Fatna El-Bouih." Morocco in Transition, Middle East Report 218 (Spring 2001).

"The Moroccan Family Code (Moudawana) of February 5, 2004." Human Rights Education Associates. 8 Oct. 2005.

Touahri, Sarah. "More Marriage, Less Divorce Attributed to New Moroccan Family Code." Magharebia. 15 Feb. 2008.

Touimi-Benjelloun, Zineb. "A New Family Law in Morocco." United Nations Development Fund for Women. 19 Dec. 2003.

"Morocco Country Report." Women's Rights in the Middle East and North Africa, Freedom House. 2009.

Zvan, Katja. "The Politics of the Reform of the New Family Law (the Moudawana)." Faculty of Oriental Studies: University of Oxford. May 2007. PDF.

Books

کتاب‌ها

Abiad, Nisrine. Sharia, Muslim States, and International Human Rights Treaty Obligations. London: British Institute of International and Comparative Law, 2008.

Bran, Laurie A. Women, the State, and Political Liberalization: Middle Eastern and North African Experiences. New York: Columbia University Press, 1998.

Charrad, Mounira M. States and Women's Rights: The Making of Postcolonial Tunisia, Algeria, and Morocco. Berkeley: University of California Press, 2001.

Sater, James. Civil Society and Political Change in Morocco. Abingdon: Routledge, 2007.

Videos

ویدئوها

"Morocco/Women's Rights." CNN. 30 June 2009.